

PODRÁ CZKY JUDIT – NYITRAI ÁGNES

„Ezek a mai szülők!” – Kisgyermekkel foglalkozó pedagógusok szülőképeinek néhány jellegzetessége

A szülőkkel való kapcsolat erősítése, a szülői bevonódás elősegítése, a szülői kompetencia támogatása terén jelentős szemléleti változások történtek, ennek ellenére a pedagógusok gyakran keveslik a szülők érdeklődését, a szülők pedig a pedagógusoktól kapott segítséget nem tartják elegendőnek. A helyzet jobbításához szükséges lenne többet tudnunk arról, hogy a pedagógusok mit gondolnak a szülők nevelési szokásairól, hiszen ezek a vélekedések a pedagógus és a szülők együttműködését jelentősen befolyásoló tényezők. Pilotkutatásunkban kisgyermeknevelőkkel és óvodapedagógusokkal beszélgettünk arról, hogyan vélekednek a gyermekek meséhez, képeskönyvhöz, médiához való viszonyáról és az ezt alakító tényezőkről. Az interjúk mintegy melléktermékeként a mintában szereplő pedagógusok szülőképeinek néhány eleme is kirajzolódott. Írásunkban ebből adunk ízelítőt.

Háttér

A szülőkkel való kapcsolat terén jelentős szemléleti változások történtek az elmúlt évtizedekben. A korábbi időszakra jellemző alá-fölérendelt kapcsolat partneribbé vált a 90-es évek személyközpontú szemléletének térhódításával. A családi háttér meghatározó szerepének felismerése (Nagy 1980), a korai intervenció szükségessége (Bakonyi 2012), a családok sokszínűsége, nevelési intézményekkel szembeni elvárásaik differenciálódása jelentős mértékben hozzájárultak a családokkal való kapcsolatról való másképp gondolkodás alakulásához, a szülői kompetencia erősítését segítő fejlesztő programok kidolgozásához (Rónainé–Szegedi 1993; F. Lassú 2012; F. Lassú–Perlusz–Marton 2012; Hegedűs–Podráczky 2012; Podráczky 2012).

Megjelent a bevonódás fogalma is (F. Lassú 2012; F. Lassú–Perlusz–Marton 2012), mely egyrészt a szülők szemszögéből is értelmezi a kapcsolat alakulását, másrészt pedig az együttműködésnek egy más – mélyebb – szintjét jelöli. Külön kutatások (Gordon Györi et al. 2014) és módszertani kiadványok jelentek meg a hátrányos helyzetű családokkal való foglalkozás (Berta et al. é.n.), valamint a mentálisan sérülékeny családok segítésének lehetőségeiről (F. Lassú 2012).

A témakörben való mélyebb és alaposabb tájékozódás alapján azonban megállapítható, hogy a szülőkkel való együttműködést, a szülői bevonódást érintő kutatások és fejlesztések egyes vonatkozásai jobban, mások kevésbé kidolgozottak.

A szakirodalomban leginkább a kompetenciahatárok kijelöléséről és a szülőkkal való együttműködésre felkészítő kommunikációs tréningekről olvashatunk. A szülőkkal való együttműködés fejlesztésére, a családokkal való kommunikáció segítésére számos kommunikációs tréningprogram létezik. Hatásuk erősen személyiségfüggő: egyes résztvevők sokat tudnak meríteni az ott átélt élményekből, míg mások kevéssé tudnak építkezni azokból.

A gyermekek életkora szerint is megállapíthatunk különbségeket a szülőkkal való együttműködés elméleti-módszertani hátterének kidolgozásában: az iskola és a család kapcsolata témakörében lényegesen gazdagabb szakirodalom áll rendelkezésre, mint az iskoláskor előtti nevelés intézményei és a család együttműködéséről.

Több kutatás foglalkozik az érintetteknek az intézményről alkotott képével (Hunyadiné–M. Nádasiné 2014), kevéssé vizsgált ugyanakkor pl. a pedagógusok szülő-, illetve családképe, mely feltételezésünk szerint nagyon jelentős mértékben befolyásolja a szülőkkal való együttműködés eredményességét. Az, hogy a pedagógus mit gondol a családi nevelésről, milyen attitűdökkel közelít az egyes családokhoz, hogyan értelmezi a saját szerepét, kompetenciahatárait, lehetőségeit, jelentős mértékben alakítja a családdal való kapcsolatát, befolyásolja annak hatását, eredményességét.

A mindennapok tapasztalatai alapján elmondható, hogy a szülők és a pedagógusok kapcsolatában vannak még zökkenők. A szülők gyakran kevésnek érzik a bevonódás lehetőségeit, míg a pedagógusok a szülők érdektelenségére panaszkodnak (Podráczky 2012; Podráczky–Hegedűs 2012). Gordon Győri et al. (2014) megemlíti, hogy migráns gyermekekkel és szüleikkel foglalkozó pedagógusok a nyelvtudás hiányát is említik, mint a szülőkkal való kapcsolatot nehezítő körülményt, ugyanakkor nem fogalmazznak meg nyelvtudásuk jobbítására vonatkozó terveket és célokat. Kósáné Ormai és Horányi (2006) a nehézségeket azzal is magyarázzák, hogy az *„óvoda és az iskola ma még nem képes alkalmazkodni azokhoz az egymástól nagymértékben különböző családi környezetben élő gyermekekhez és szüleikhez, akiknek nem csupán anyagi helyzete és kulturális jellemzői, hanem [...] szükségletei, igényei, a pedagógusokkal való együttműködési készsége is eltérő”* (Kósáné Ormai–Horányi 2006, 111).

Az intézményes nevelés jogi és a szakmai szabályozóinak egyik központi kérdése a szülők és a pedagógusok kompetenciahatárainak kijelölése, a családi és az intézményes nevelés kapcsolódásainak, egymáshoz való viszonyának tisztázása.

A szülőkkal való kapcsolat különös jelentőséggel bír az iskoláskor előtti nevelés területén, hiszen a bölcsőde vagy az óvoda (esetenként a családi napközi) a gyermek

nevelésébe bekapcsolódó első intézmény, így a szülők először találkoznak azzal a helyzettel, hogy gyermekük nevelésében egy szakember is részt vesz, esetenként a sajátjuktól eltérő prioritásokkal. Ezért is kap kiemelt jelentőséget a családi nevelésre támaszkodás, a családi nevelés és az intézményes nevelés összesimulása a bölcsődei és az óvodai nevelést szabályozó központi dokumentumokban.

A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai (Balogh et al. 2012) külön fejezetet szán a szülőkkel való kapcsolat szerepének, a kapcsolatalakítás módszertani kérdéseinek. Alapgondolatként a szülő és a kisgyermeknevelő egymástól eltérő, de a kisgyermek harmonikus fejlődésének alakulása szempontjából egyformán jelentős kompetenciaterületekre hívja fel a figyelmet. „*A szülő ismeri legjobban gyermekét, így közvetíteni tudja szokásait, igényeit, szükségleteit, nagymértékben segítve ezzel a kisgyermeknevelőt a gyermek ismeretén alapuló, differenciált, egyéni bánásmód kialakításában. A kisgyermeknevelő pedig, mint szakember, szaktudásával, tapasztalataival tudja segíteni a szülőt gyermeke nevelésében*” (i. m. 20).

Az *Óvodai nevelés országos alapprogramja* a családi nevelés elsődlegességét, az óvoda ebben való kiegészítő, adott esetben hátránycsökkentő szerepét hangsúlyozza.

Kutató-fejlesztő munkánk elindítója és fő célja a literációs fejlődés támogatásához szükséges kompetenciák erősítése a kisgyermeket nevelő szülők és pedagógusok körében, így a szülői bevonódást és annak pedagógus általi támogatását ebből a megközelítésből elemeztük.

Az iskoláskor előtti literációs fejlődés, a bontakozó literáció elmélete Clay nevéhez fűződik (Szinger 2007); a magyar szakirodalomban először Réger Zita hívta fel a figyelmet a kisgyermekkorú literációs élmények meghatározó szerepére, szociokulturális kontextusára (Réger 1990). A bontakozó literáció mint megközelítési mód lényege, hogy az írásbeliségnek nagy jelentőséget tulajdonító kultúrákban az írásbeliségbe való belenövekedés a gyermek születésétől kezdődik, vagyis jóval korábban, mint ahogyan a formális olvasás- és írástanítás elkezdődik, és alakulása a későbbi életszakaszokra is jelentős befolyással bír. Főbb területei, lehetőségei a következők:

- 1) azok a mesék, képeskönyvek, gyermekújságok, amelyekkel a gyermek találkozik;
- 2) olyan játékeszközök, amelyek az írással, olvasással kapcsolatos tevékenységek, tevékenységmozzanatok megvalósítására alkalmasak (pl. ceruzák, papír, tollak stb);
- 3) azok a természetes élethelyzetek, melyekben a gyermek tapasztalatokat és élményeket szerezhet az írásbeliségnek a mindennapokban játszott szerepéről, megfigyelheti a

számára fontos felnőtteket írás-olvasás közben, ő is kipróbálhatja a felnőtt által használt eszközöket.

A három nagy terület között természetesen vannak összefüggések: ha a szülők életében fontosabb szerepet tölt be az írásbeliség, a gyermek inkább nézeget képeskönyvet, hallgat mesét, és játékában is gyakrabban jelenik meg az írásbeliséghez kapcsolható elem.

Közismert, hogy a gyermekek családi literációs környezete erősen különböző: míg egyes gyermekeknek folyamatos élménye a mesehallgatás, számos gyermekkönyv kínál számukra folyamatos élményszerzési lehetőséget, mások a bölcsődében vagy az óvodában hallanak először mesét, ismerkedhetnek a képeskönyvvel, ceruzával. Kutatási eredményekből évtizedek óta ismert (Nagy 1980), hogy azok a gyermekek, akiknek rendszeresen mesélnek a szülei, kb. 1,5 évvel előzik meg fejlettségben azokat a társaikat, akik ezt az élményt nélkülözni kénytelenek.

Rodriguez és munkatársai (2009) szerint a literációs tevékenységek gyakoriságának, az anyai viselkedés kognitív ösztönzéssel és szenzitivitással összefüggő jellemzőinek, valamint a gyermek életkorához, fejlettségéhez igazodóan megválasztott könyveknek van kiemelt szerepük a fejlődésben. Egy, a bölcsődés korú gyermekek körében végzett kutatás eredményei is azt igazolják, hogy a gyermekek meséhez, képeskönyvhöz való viszonyának alakulása jelentős mértékben függ a szülők iskolai végzettségétől (Nyitrai 1995).

Bus feltételezi, hogy a gyermek képeskönyv-nézegetési helyzetekben való aktív részvétele és tanulása erősen függ attól, hogy a szülő mennyire képes közelíteni a könyvben megjelenő világot a gyermek világához, kiemeli, hogy a képeskönyv-nézegetés, olvasás helyzeteinek középpontjában a szülő és a gyermek közötti érzelmi kapcsolat áll (Bus 2002).

A szülőknek, a kisgyermeknevelőknek és az óvodapedagógusoknak a literációs fejlődésben játszott szerepéről és a fejlődés támogatására irányuló fejlesztésekről bőséges szakirodalom áll rendelkezésre, többek között (Zóka 2007; Nyitrai, 2009).

A literációs fejlődés iskoláskor előtti támogatása a hátrányos helyzet felszámolásának egyik legfontosabb eszközének tekinthető napjainkban, ennek érdekében nagy jelentőséggel bír a pedagógusok jó színvonalú felkészítése, mely magában foglalja a mesélési kompetencia erősítését és képessé tételüket arra, hogy a szülők mesélési kompetenciájának alakulását kedvezően tudják befolyásolni.

A kutatásról

Kutatásunk az EU Lifelong Learning Programme COMENIUS alprogramjainak sorába tartozó „*SIGNALS*” *Az aktivitás-irányultságú interakciók és fejlődés-megerősítés kisgyermekkorban* c. pályázat keretében valósul meg, mely a Kölni Egyetem koordinálásával zajlik a 2014. január 1. és 2015. szeptember 30. közötti időszakban, hét ország (Németország, Dánia, Görögország, Románia, Svédország, Izland és Magyarország) részvételével. Magyarországról konzorciumi partnerként a pályázatban a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság vesz részt, a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kara a megvalósításba a literációs fejlődést támogató kompetenciák erősítését segítő programok kidolgozásával kapcsolódott be.

Az EU-s projekt fő célkitűzései:

- a kisgyermeknevelők, az óvodapedagógusok és a szülők támogatása az előremutató, fejlesztő felnőtt-gyermek kapcsolat kialakításában;
- a kisgyermeket (1–8 éves korosztály) nevelő szakemberek és a szülők kommunikatív kompetenciájának erősítése;
- „*Kiváló kooperatív jellegű pedagógiai gyakorlatok*” kialakítása az érintettek bevonásával.

Fő célkitűzésünk a literációs fejlődést támogató szülői kompetenciák erősítését célzó program kidolgozása.

A pilotvizsgálat mintája, módszere és kérdései

Pilotvizsgálatunkba 30 nagyvárosi óvodapedagógust és 30 bölcsődei kisgyermeknevelőt vontunk be. Az óvodapedagógus mintát két óvoda, a bölcsődei mintát öt bölcsőde teljes nevelőtestülete alkotta. A két óvodában összesen 306, az öt bölcsődében 294 gyermeket nevelnek.

Kvalitatív megközelítést igénylő kérdésfeltevéseinkhez a fókuszcsoporthoz interjú módszerét választottuk, melyre két óvodában és két bölcsődében, összesen négy alkalommal, azonos kérdéscsoportok mentén került sor. A beszélgetések hanganyagát rögzítettük, tartalmukat szó szerint lejegyeztük. Az interjúszövegeket a tartalmi csomópontok alapján dolgoztuk fel és kategóriákat alkotva elemeztük. Utaltunk már rá, hogy eredeti szándékunk a pedagógusok tapasztalatainak megismerésére irányult a gyermekek meséhez, képeskönyvhöz,

médiához való viszonyáról, a befolyásoló tényezőkről, saját szerepükről, lehetőségeikről és a szülőkkel való együttműködésről. A fókuszcsoporthoz interjúk segítségével az alábbi kérdésekben kívántunk tájékozódni:

Mit tapasztalnak, és hogyan vélekednek a kisgyermeknevelők és az óvodapedagógusok

- a gyermekek meséhez, könyvhöz való viszonyáról,
- az otthoni mesélési szokásokról és ennek tendenciáiról, változásairól,
- a szülők érdeklődéséről, bevonhatóságáról,
- a meséhez, irodalomhoz való saját viszonyokról, felkészültségükről, sikereikről és kudarcaikról?

Mint ahogy a szülőkkel kapcsolatos vélekedés – explicit vagy implicit módon – minden kérdés kapcsán megjelent, érdemesnek tartottuk a rendelkezésre álló alpanyagot a kirajzolódó szülőkép szempontjából is megvizsgálni. Az alábbiakban ennek a munkának az eredményeit foglaljuk össze.

A jelzett csomópontok mentén folytatott, összesen négyszer 60–70 perces beszélgetés során a bölcsődei kisgyermeknevelők összesen 54, az óvodában dolgozó pedagógusok 73 alkalommal tettek olyan utalást, amelyek különböző összefüggésekben a szülőkre, a gyermek otthoni környezetére, a családi nevelés gyakorlatára vonatkoztak. A megnyilatkozásokat a tartalom alapján kategóriákba rendeztük. Természetes kategorizálási lehetőségként kínálkozott a pozitív és negatív kontextus figyelembevétele. A tartalom két további kategóriát is generált. Az egyikbe – „*régebben jobb volt...*” – azokat a megnyilatkozásokat soroltuk, amelyek a múltat valamiképpen visszavágyó, egy már elmúlt időszak tapasztalatait a jelenleginél jobbnak értékelő tartalmat hordoztak. Néhány megnyilatkozás nehezen volt besorolható, mert az alapvetően pozitív kontextusba kritika, és/vagy hiányérzet, elégedetlenség szövődött, ezeket végül a „*jó, de...*” elnevezésű kategóriába rendeztük.

A szülők és a családi háttér – pozitív és negatív kontextusok

A bölcsődei kisgyermeknevelők általában egyértelműen pozitívként értékelik, ha vannak otthon mesekönyvek, ha a szülők a könyveket és DVD-ket a képek, vagy a tartalom alapján megszűrik, ha a gyerekek otthonról hoznak be könyveket, ha a szülő nem engedi a tévét nézni. Több résztvevő szerint azok a szülők, akik megtehetik, vásárolnak könyveket, és újra divatosá válik az otthoni mesélés, a közös programok.

„Ha már mesekönyvek vannak otthon, meg olvasnak a szülők, az ma már nagyon jó. Az már rossz nem lehet, akármilyen is az.”

„Az egyik anyuka egy családlátogatáson mondta, hogy vettem egy könyvet, nem olvasott bele, csak átforgatta, hú, de szép, megveszem, otthon meg elszörnyülködött, hogy milyen történetek vannak benne és inkább eltette valahová mélyre.”

„Azt látom, hogy egyre inkább divatba kerül az, hogy kirándulni megyünk, egyre inkább divatba kerül, hogy olvasunk, nem fejlesztő, meg angol, meg ilyenek, hanem együtt a gyerekekkel. Ide kirándultunk, ott voltunk, makkot szedtünk. Az évek folyamán inkább azt tapasztalom, hogy divat megint a gyerekekkel közös program meg az olvasás.”

Az óvodapedagógusok pozitív tapasztalatokat többnyire az óvoda tevékenységrendszerével, továbbá saját direkt és indirekt befolyásoló szerepükkel összefüggésében osztottak meg, néhányan azonban a szülőkkel kapcsolatban is megfogalmaztak pozitív vélekedéseket/élményeket.

„A mi csoportunkban általában mesélnek a szülők.”

„Minden csoportban van 2–3 kisgyerek, akin látszik, hogy otthon is mondják, és hozzák is otthonról.”

„A mi csoportunkban – otthoni hatásra – előkerültek azok a klasszikus mesék, amelyek a mi gyerekkorunkban is népszerűek voltak”

A beszélgetés folyamán pozitív kontextusba ágyazott egyedi tapasztalatok is felszínre kerültek, melyek többségét bölcsődei nevelők fogalmazták meg. Ilyen pl. anya könyve, amiből csak ő mesélhet, a gyermekével könyvtárba járó szülő, a gyermekkel közösen álélt élményből meséket szövő szülő, a nagy világotlással, vagy a jogi vizsgára készülő apa vaskos szakkönyvével bölcsődébe érkező gyermek, a reggelente síró kislánynak az autóban mesét mesélő szülő, illetve egy óvodás gyermek apukája, aki azt kezdeményezte, hogy hadd meséljen a gyerekeknek.

Negatív kontextusban és a résztvevők többségének egyetértésével jelenik meg mindkét intézménytípusban, hogy sok családban nem látnak könyvet, illetve a gyerekek nem tudják kezelni a könyveket, mert hiányzik az otthoni minta, és gond az egész napos, kontrollálatlan, sok családban háttérzajként is állandósuló tévészés. Ezt tapasztalják a nevelők a családlátogatások alkalmával, továbbá ez derül ki a gyerekekkel történő beszélgetésekből és

játékukat figyelve is. A bölcsődében dolgozók közül többen beszámoltak arról, hogy a szülő az ottlétükkor azért kapcsolta be a tévét, hogy lehessen beszélgetni, valamint arról, hogy a lakásban nem láttak könyvet, vagy van könyv, de el van téve, és ha előkerül, csak anya lapozhatja.

„Elmegyünk családlátogatásra, és úgy kezdi az anyuka, hogy bekapcsolja a tévét, hogy lekösse a gyereket, hogy tudjunk beszélni.”

„Gyakran volt családlátogatáson, amikor megérkeztünk a lakásba, hogy bizony a tévével ott le volt kötve a gyerek. Leültették, nézte, és mi beszélgettünk.”

„Sajnos az is előfordul, hogy egész napos tévezés. Reggeltől estig megy a tévé. Nem is lehet azon csodálkozni, hogy nem értékelik a meséket, hiszen a tévé egész nap megy, háttérzaj van neki egész nap, hogy lekösse, közben a tévé mellett játszik.”

Óvodapedagógusok azt jelzik, hogy csak kevés gyerek tud bánni a könyvvel, többségüket erre az óvodában kell megtanítani. Ennek ellenkezőjét ritkán tapasztalják, ha mégis, azt a rendszeres otthoni könyvnezegetésnek tulajdonítják.

„A könyvvel nem tudnak bánni. Nem tudnak rá vigyázni, nézegetni, lapozgatni. Nem kapják otthon kézbe a mesekönyveket.”

„Mint minden más egyébben, itt is fontos az otthoni példa és hozadék. Hogy otthon hogyan használják, hogyan nézegetik a könyveket, és igen, hogyha rendszeresen és vigyázva használják, akkor a gyerek itt sem teszi meg, hogy eltépi, vagy belefirkál.”

A tévénézéssel kapcsolatos legkomolyabb aggályként az óvodapedagógusok a tartalmak szelektálatlanságát és a gyerek magárahagyottságát fogalmazzák meg:

„A legtöbb gyereknek már van a saját szobájában tévé, bekapcsolják nekik, és ott is hagyják őket, nem a szülőkkel együtt nézik.”

„Sajnos nagyon sok esetben nem olyan meséket néznek, amikből a személyiségük épül.”

„Romboló, durva, értelme nincs, mondanivalója nincs filmeket töltenek le a szülők.”

„A 3 éves a Gyűrűk urát nézi, meg a Harry Pottert, meg a borzalmakat, és itt vannak a bepisló gyerekek. Ez visszavezethető arra, hogy olyan dolgokat néznek, amiket felnőttként sem mindenki tud végignézni, de együtt nézi apukával, anyukával.”

„A gyerekek felnőtt-sorozatokat néznek, kontrollálatlanul.”

Előfordul, hogy a szülők hiányolják a tévét a bölcsődéből (pl. arra hivatkozva, hogy a gyerek csak arra alszik el), és rácsodálkoznak arra, hogy a gondozónő énekel és mondókázik.

„Nem tudják, hogy itt a bölcsiben nincs tévé, és hiányolják.”

„Az egyik anyuka azt mondta, hogy a kislány mindig tévére alszik el, anélkül hiszti van. Mi itt letettük a kiságyba, és a kislány egyből elaludt. Nem kellett neki a tévé, nem kellett semmi más, csak hogy ott legyen az ember. Ez bőven elég volt, nem kellett az alapzaj.”

„Csodálkoznak azon is, hogy mondókázunk.”

Többek említik, hogy csak kevés gyereknek mesélnek otthon, a szülők nem ismerik a mondókákat, dalokat.

„Elég kevés gyereknek olvasnak otthon. A szülő azt mondja, hogy a gyerek szereti a mesét, meg olvasunk neki, de szerintem ennek a fele sem igaz.”

„Legtöbbször minden szülő azt mondja, hogy szokott mesélni, aztán észrevehető, hogy szoktak-e vagy sem.”

„Mikor kérdezzük, hogy mesélnek-e, akkor igen, nagyon szereti a meséket, aztán kiderül, hogy mégse.”

„Nem ismerik a mondókákat. Az énekeket, gyerekdalokat sem. Fogalmuk sincs, hogy mi történik itt” (bölcsődei gondozónő).

Több óvodapedagógus megerősíti azt a tapasztalatot, hogy van olyan gyerek, akinek az óvodába kerülés előtt sose meséltek, és a gyerekek ritkán hoznak otthonról könyvet. Nem jellemző, hogy bármilyen alkalomra mesekönyvet kapnának, a szülők inkább az ismeretterjesztő kiadványokat, fejlesztést ígérő foglalkoztatókat, újságokat, képregényeket részesítik előnyben. Ezt a tendenciát részben a mesekönyvek árának emelkedésével, részben az információ és a fejlesztés felértékelődésével magyarázzák.

„Elmondja a szülő, hogy ő nem mesél, neki sem meséltek.”

„Kérdésemre, hogy melyik mesét szereti a gyerek, azt mondta a szülő, hogy ő soha nem mesélt a gyerekeknek. El se tudta képzelni. Kölcsönös volt a megdöbbenés. Én azon döbbsentem meg, hogy ő ezt mondta, ő meg azon, hogy én ezt mindjárt az első alkalommal fölvettem, hogy esti mese, meg könyvek, meg ilyenek.”

„A mai szülők úgy gondolják, hogy információra van szükség. Ezért inkább az információt átadó könyvekre helyezik a hangsúlyt, holott ott is ott kellene, hogy üljön mellette a szülő, mert a gyerek magától nem fogja kitalálni, hogy mi miért van ott.”

Visszatérő elemként kerültek elő a beszélgetések során az új technikai eszközök, pl. a tablet és a laptop: kétéves gyereknek saját tabletje van, amire mesefilmeket tölt fel a szülő, vagy a hároméves gyereknek saját laptopja van, amit egész nap önállóan használhat. A beszélgetés folyamán a televízióval és az újabb technikai eszközökkel kapcsolatos tapasztalatokat mérsékelt felháborodás kísérte.

„Van egy kisgyerekem, aki 2 évesen saját tablettel rendelkezik, amire mesefilmeket tölt fel a szülő, a gyerek maga kapcsolgatja.”

„3 éves gyereknek saját laptopja van, amit egész nap önállóan használhat.” (Ennél az esetről a megnyilatkozó hozzáteszi: óvónő az anyuka).

„Van olyan tapasztalatunk, hogy nagyon gazdag szülők gyerekei csak házimozis-rendszerrel rendelkeznek” (óvodapedagógus).

Egyetlen résztvevő sem említette, hogy létezne az intézményben valamiféle szabály, ami a technikai eszközök behozására vagy napközbeni használatára vonatkozna.

Az interjúkból az is kirajzolódik, hogy a nevelők jellemzően odafigyelőbb és kevésbé odafigyelő dichotómiában gondolkodnak a szülőkről. Odafigyelőbbnek az iskolázottabbak szülőnek tartják (vagy tapasztalják?).

„A tévé elé azok ültetik őket, akik nem is akarnak a gyerekkel annyit foglalkozni. Mindenkinek arra van ideje, amire szán. Ha vállalja a gyereket, akkor szánjon rá időt is!”

„Nem foglalkozik vele, egyszerűbb leültetni a gyereket a tévé, DVD elé.”

„Ha a szülő tanult, akkor a gyerekei is előnyben részesítik a könyveket.”

„Volt olyan kisfiú, aki amikor elköszönt, könyvet hozott ajándékba és elköszönő versike is volt. Ott is tudom, hogy tanult szülők voltak.”

„Régebben jobb volt...”

Az interjúszövegekben visszatérő módon megjelenik valamiféle nosztalgia a régebbi idők gyakorlata/tapasztalata iránt. Az ilyen jellegű megnyilatkozásokat a „Régebben jobb volt...” kategóriába soroltuk. A bölcsődei kisgyermeknevelők kevesebb, az óvodapedagógusok jóval több nosztalgikus véleményt fogalmaztak meg. A kisgyermeknevelők az alábbiakat jelezték:

„Látszik, hogy a gyerekeknek kevesebb mesében van részük, mint régen.”

„Sokkal többet vannak a tévé és a számítógép mellett, mint régen.”

„Nem köti le úgy a gyerekeket a mese, mint régen.”

Részletek az óvodapedagógusokkal készült interjúkból:

„Nem az a tapasztalat, mint sok-sok évvel ezelőtt, hogy a mesélés gyakori a családokban.”

„A legtöbb családban még mesélnek esténként, de ez egyre ritkább.”

„A megszokott esti mese, amit én lefekvés előtti mesének gondolok, ez biztos, hogy sokkal, de sokkal kevesebb van, mint évekkel ezelőtt volt.”

„Régebben hamarabb eljutottak a beszoktatás után a meselégkör kialakulásáig, mint most.”

„A mese önmagában már kevésbé köti le a gyerekeket.”

„Régebben többen akartak könyvet kapni.”

„A szülők lótnak-futnak, örül a szülő, ha este leteszi a fenekét, ez régebben nem így volt.”

„A mai szülőkorosztály – tisztelet a kivételnek – nem úgy éli meg a szülői felelősséget, ahogy kellene, ahogy régebben. A gyerekvállalás nem arról szól, hogy hú, milyen szép, aranyos, eszik, iszik, alszik, hanem hogy nem mehetek el úgy bulizni, meg mit tudom én. Hiányzik a lemondás. A szülő nem tudja azt mondani, hogy ezt most nem nézem meg, mert le kell fektetnem a gyereket.”

„Mindannyian tapasztaljuk, hogy a mostani gyerekek és a szülők között nem az az érzelmi kapocs van. Biztos, hogy nagyon szeretik egymást – nehogy félreértsék – de átsiklanak rajta, pörögnek, pörögnek és kevés a testi kontaktus.”

„A lefekvés előtti esti mese sokkal kevesebb, mint régen.”

„Régóta vagyok a pályán, a kezdeti szakaszban sokat meséltek az anyák és az apák, de átvette sajnós a tévé ezt a szerepet.”

„Talán ez már az a szülőgeneráció, akinek nem meséltek otthon gyerekkorában, mint nekünk, ahol mindig volt valaki, akinek volt lehetősége, ha nem is mesélni, de beszélgetni, odafordulni a gyerekhez.”

„Akik régebben vannak a pályán, azok jobban érzik, hogy a gyerekek egyre kevésbé tudnak egy-egy dologra odafigyelni, leülni egy játékhoz. Bejönnek a 3 éves picikék

szeptemberben, és elcsodálkozunk, hogy ebben az évben még kevésbé tudnak leülni bármiféle játékhoz.”

„Jó, de...”

A „Jó, de...” kategóriába kerültek azok a vélekedések, amelyek egyértelműen sem a pozitív, sem a negatív kontextusba nem voltak besorolhatók, mert a pozitív állításba dilemma vagy kritika vegyült. Néhány példa ezek közül:

„A könyvajánlást a szülők meghallgatják, de nem tudni, mennyire fogadják meg.”

„Lehet jó, hogy csak a régi meséket meséli az anyuka, de a modernebb meséket is meg kéne ismerni.”

„Ha karácsony vagy ünnep közeledik, akkor esetleg megkérdezik, hogy mit ajánlok.”

A kirajzolódó szülőkép

Az interjúk elemzése azt mutatja, hogy a bölcsődei nevelők a szülők nevelési gyakorlatával és a családi hatásrendszerrel kapcsolatban összességében több pozitívumot, egyúttal kevesebb negatívumot fogalmazznak meg, mint az óvodapedagógusok, megnyilatkozásaik megértőbb, elfogadóbb attitűdre engednek következtetni. Az óvodában dolgozó pedagógusok részéről több a szülőkkel szemben az explicit kritika, határozottabbak az elvárások, és körükben jóval nagyobb a nosztalgia a pár évtizeddel korábbi szülőnemzedék nevelési gyakorlata iránt. Az is jól körvonalazható, hogy az óvók saját befolyásoló szerepüknek jobban tudatában vannak, azt meghatározóbbnak érzik és erőteljesebben tartják számon, mint a bölcsődei nevelők. Egyik szintéren sem tisztázott, hogy miként lenne érdemes gondolkodni a szülőkről: a szülői szerepében és feladataiban támogatásra szoruló laikus nevelő képe halványan felsejlik, a vélemények jó része alapján azonban olyan szülőkép rajzolódik ki, amelyben a szülői szerephez rendelt elvárások a professzionális nevelőhöz hasonlatos tudást feltételeznek. Izgalmas paradoxon, hogy a szakemberek a korábbi szülőnemzedéket érettebbnek tekintik, miközben ma a szülők életkorukat tekintve idősebbek, mint néhány évtizeddel ezelőtt.

Zárszó

A szülőkkal szembeni elvárásokat és a kapcsolat alakulását feltehetően erősen befolyásolja a szülőkről alkotott kép. A pilotvizsgálat arról győzött meg bennünket, hogy a szülői kompetencia erősítését célzó programok kidolgozása során nem kerülhető meg a pedagógusok szülőképeinek feltárása, és ebből a szempontból is érdemes a nevelők szülőképeivel behatóbban foglalkozni.

BIBLIOGRÁFIA

3/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról

Balogh et al. (2012): A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai. Módszertani levél. Szociális füzetek. Budapest : Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal, 2012. 96 p.

Bakonyi Anna (2012): A Biztos Kezdet Óvodai Program szakmai koncepciója. Budapest : Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. [2015. 02. 10.] <URL: http://www.educatio.hu/bin/content/tamop311/download/tamop_Szakmai.koncepcio.pdf.

Berta Ferenc et al. (é.n.): Szülők. Módszertani ajánlások a szülőkkal való együttműködéshez a Biztos Kezdet program munkatársai számára. Módszertani kézikönyv 2. kötet. Budapest : SZMI – Gyerekesély Projekt. [2015. 02. 15.] <URL: www.feherkereszt.hu/2012/data/userfiles/file/tudastar/szulokotet.pdf.

Bus, A. G. (2002): Joint caregiver-child storybook reading: A route to literacy development. In: Neuman, S. B.; Dickinson, D. K. (szerk.): Handbook of early literacy research. New York : The Guilford Press, 2002. 179–191.

F. Lassú Zsuzsa (szerk. 2011): Gyermek mentálisan sérülékeny családokban. Kézikönyv pedagógusoknak. Budapest : ELTE Eötvös Kiadó, 2011. 209. p.

F. Lassú Zsuzsa – Perlusz Andrea – Marton Eszter (2012): Elvek és gyakorlatok. Példaértékű kezdeményezések Magyarországon a család és az intézmény kapcsolatának, a szülők bevonódásának támogatására. In: Podráczky Judit (szerk.): Szövetségben. Tanulmányok a család és az intézményes nevelés kapcsolatáról. Budapest : ELTE Eötvös Kiadó, 2012. 85–103. p.

Gordon Győri János – Németh Szilvia – Cs. Czachesz Erzsébet (2014): Tanárok interkulturális nézetei és szülőkkal való együttműködési gyakorlata. In: *Neveléstudomány*, 2014 2. évf. 2. sz. 39–50. p. [2015. 02. 10.] <URL: <http://nevelestudomany.elte.hu/index.php/archivum/2014-2/>

- Hegedűs Judit – Podráczky Judit (2012): Fókuszcsoporthoz beszélgetések a közoktatási intézmény és a család kapcsolatáról – első reflexiók a kutatás kapcsán. In: Podráczky Judit (szerk.): Szövetségben. Tanulmányok a család és az intézményes nevelés kapcsolatáról. Budapest : ELTE Eötvös Kiadó, 2012. 105–125. p.
- Hunyady Györgyné – M. Nádasi Mária (2014): Az iskolakép változatai és változásai. Budapest : ELTE Eötvös Kiadó, 2014. 112 p.
- Kósáné Ormai Vera – Horányi Annabella (2006): Mi, pedagógusok. Budapest : Flaccus Kiadó, 2006. 288 p.
- Nagy József (1980): 5–6 éves gyermekeink iskolakészültsége. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1980. 343 p.
- Nyitrai Ágnes (1995): A mese, a vers és a képeskönyv szerepe a bölcsődés gyermekek életében és fejlődésében. Bölcsészdoktori értekezés. Kézirat. Szeged : JATE. 1995. 194 p.
- Nyitrai Ágnes (2009): A mese, a mesélés fejlesztő hatása. In: Nagy József (szerk.): Fejlesztés mesékkel. Az anyanyelv, a gondolkodás fejlődésének segítése mesékkel 4–8 éves korban. Szeged : Mozaik Kiadó, 2009. 9–32. p.
- Podráczky Judit (2012): „Érdektelen szülők”, különböző nézőpontok. In: Podráczky Judit (szerk.): Szövetségben. Tanulmányok a család és az intézményes nevelés kapcsolatáról. Budapest : ELTE Eötvös Kiadó, 2012. 125–143. p.
- Réger Zita (1990): Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció, nyelvi hátrány. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1990. 188 p.
- Rodriguez, E. T.–Tamis LeMonda, C. S.–Spellmann, M. E.–Pan, B. A.–Raikes, H.–Lugo-Gil, J.–Luze, G. (2003): The formative role of home literacy experiences across the first three years of life in children from low-income families. In: *Journal of Applied Developmental Psychology*, 2009. vol. 30 no. 6. 677–694. p. [doi: 10.1016/j.appdev.2009.01.003](https://doi.org/10.1016/j.appdev.2009.01.003)
- Rónainé Falusi Mária–Németh Margit–Stróbl Mária–Dr. Szegedi Judit (1993): Bölcsődei gondozónők újszerű kapcsolata szülőkkel. In: *Gyermekgyógyászat*, 1993. 4. évf. 2. sz. 44–58. p.
- Szinger Veronika (2007): Kiválás és bontakozó írásbeliség – Hagyomány és újszerűség az óvodai írás- és olvasás előkészítésben. In: *Könyv és Nevelés*, 2007. 9. évf. 1. sz. 70–85. p.
- Zóka Katalin (2007): Varázseszközök az óvodában. Érzelmi, erkölcsi kompetenciák alakítása játékkal, verssel, mesével. A világ befogadásának elérhetősége. 7. Budapest : SuliNova KhT. 49 p.

PODRÁ CZKY, JUDIT – NYITRAI, ÁGNES

PARENTS NOWADAYS

There have been significant changes in strengthening the relationship with the parents, helping to involve parents and supporting parental competencies. In spite of this, pedagogues often notice lack of interest from parents however the help received from pedagogues is not considered sufficient by the parents. To achieve some improvements regarding this situation, it would be necessary to know more about the pedagogues' opinion on the parents' educational habits as these concepts have deep impacts on the cooperation between pedagogues and parents. During our pilot investigation we have spoken with kindergarten and early childhood educators about their opinion on the relationship of children to tales/ picture books/ media, how they see their own role in this, their possibilities and their cooperation with parents. During the interviews we got a clear picture on some elements of the parents' image of the pedagogues. We would like to present some parts of it in our paper.

